

Бранко Ћупурдија

Филозофски факултет, Београд

bcupurdi@f.bg.ac.rs

Историјски и друштвени темељи првог Дрежничког прела¹

У раду је реч о првом *Дрежничком прелу* одржаном у Бајмоку 2012. године. Ради се о окупљању и дружењу људи који су пореклом из Дрежнице и околних места, на тремеђи Горског Котара, Хрватског приморја и Лике, и њихових потомака, који су махом рођени у Бајмоку, у Бачкој, али и у другим местима широм Војводине. Показало се да Прело садржи елементе националног, регионалног и културног идентитета, да указује на припадност српском народу и православној вери, на живот на граници Горског котара и Лике, и песме и кола тога краја. Већина елемената Прела представља видљиве показатеље идентитета. Насупрот њима налазе се неки елементи идентитета који нису видљиви на Прелу, али су присутни у свести његових учесника. Ради се о регионалном идентитету, односно о ставовима Дрежничара о регионалној припадности Дрежничког краја. Према једнима, Дрежница припада Горском Котару, према другима – она је самостална област, а према трећима – припада Лици.

Кључне речи:

прело,
становништво,
идентитет,
Дрежница,
Горски Котар,
Лика, Бајмок.

Дрежничко прело

У просторијама Културно-просветног друштва „Јединство-Egyseg“, у Бајмоку је 17. новембра 2012. године, с почетком у 19 часова, одржано прво *Дрежничко прело*. Прелу је присуствовало око 270 људи из Бајмока, Суботице, Сомбора, Куле, Темерина, Новог Сада, Београда, Панчева, Малог Лошиња и других места. Међу гостима је, осим Дрежничара и њихових потомака, било и Јасенчара, Дубраваца и Гомираца, и њихових потомака и других гостију. То је, поред осталог, била прилика да се виде људи који се знају и да се упознају они који се не знају. У културно-уметничком делу програма су учествовали: Женска пјевачка група „Динарке“ из Београда, која је извела шест ојкана и шест

1. Рад је резултат истраживања на пројекту 177028, који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. s

поскочица из Дрежнице, Мушка пјевачка група „Коријени“ из Београда, која је певала две розгалице из Дрежнице и, уз пратњу Петра Мамуле из Панчева и његове тамбурице, десетак бећараца из Дрежнице, и Матица дрежничка и фолклорна секција ветерана КПД „Јединство-Egyseg“ из Бајмока, који су извели сплет од седам народних кола из Дрежнице. Играла су следећа кола: „Коло“ (са ојканом), „Коло“ (са забацивањем, „праћикањем“), „Коло“ („брже коло“, тзв. нијемо коло), „Паун“, „Сељанчица“, „Крушке, јабуке, грожђе“ и „Кукуњешће“. Сва извођења ове вечери била су премијерна, осим народних кола, која су премијерно изведена на 50. међународној смотри фолклора, одржаној 24. јуна 2012. године на Стадиону малих спортова у Бајмоку, са почетком у 20 часова. Водитељ културно-уметничког дела програма био је Зоран Крцић из Бајмока. Након завршетка овог дела програма послужена је вечера, која се састојала од дрежничког варива, сланаца и проје. Вариво или „*гра и купус*“, како су старији Дрежничари раније називали ово омиљено јело, припрема се кувањем пасуља, рибаног киселог купуса, димљеног свињског меса и главице црног лука, а сланци се припремају тако што се огуљен и напола пресечен кромпир кува у сланој води. Госте је, у другом делу програма песмом и музиком забављала Мушка пјевачка група „Коријени“. Она је, поред осталих, певала песме: „Ој ливадо, росна траво“, „Пјевај ми, пјевај, соколе“ и друге песме, за које се зна да су певане у старом крају, пре колонизације у Бајмок. Певане су и оне песме које су наручивали појединци из публике.

Поводом одржавања Прела припремљена је и отворена етнографска изложба „Дрежничке руке: Народне рукотворине и алати Дрежничара“, на којој је, уз радове Дрежничара, изложено и више радова две жене из Јасенка и Дубрава. Учествовало је 17 излагача са 94 предмета. На припреми изложбе је радило више људи. Изложба је била отворена недељу дана, од 11. до 18. новембра 2012. године, у Свечаној сали за венчање Месне канцеларије „Бајмок“, у Бајмоку (Ћупурдија 2012). Осим тога, за Прело је припремљен и најновији број дрежничког часописа (*Годишњак Матице дрежничке: часопис за науку, културу, књижевност и уметност* 6: 138). На Прелу су позвани на сарадњу сви који се баве писањем, цртањем, сликањем, вајањем, фотографисањем, превозињем, или неким другим обликом стваралаштва, да странице поменутог часописа обогате својим радовима. Бригу око одржавања скупа водио је Организациони одбор *Дрежничког прела*, изабран на једном од састанака Председништва Матице дрежничке из Бајмока.

Географски положај Дрежнице

Према Манојлу Маравићу, иако се Дрежница налази између Горског Котара, Хрватског приморја и Лике, она не припада ниједној поменутој области. Било би најједноставније и најприродније да се подручје на коме се налази и Дрежница, а које поједини географи зову Огулинско-плашчанска подгорна удолина или Равњачко-горски појас, зове Поткапелско или Закапелско подручје (Maravić

1982, 11). Милан Радека за овај простор користи назив „*Капелско*“. Он сматра да Горњу крајину чине области: Банија, Кордун, Капелско, Лика, Крбава и Гацка. „Посебан је дио Горње крајине област с обе стране Капеле од Саборског, Јасенице и Плашког с једне стране, и даље преко Огулина до Гомирја и Моравица, – а са друге стране до Јасенка, Дрежнице и Дабра. Капелско је на тај начин прелазно подручје између Горског котара и Лике на југ, а Кордуна на исток“ (Радека 1975, 9). Радован Павић има нешто другачије мишљење. Према њему, Дрежница је прелазно и гранично подручје унутар Горског Котара. „Zbog toga što je Drežnica smještena između užeg područja Gorskog kotara na sjeverozapadu i Like na jugoistoku – moguće je taj široki prijelazni prostor između Rudolfske i Jozefinske ceste nazvati i Drežničkim krajem“ (Pavić 1981, 9). Исти писац за Дрежнички крај користи и назив Великокапелски крај. „Drežnički kraj ima goranske prirodno-zemljopisne značajke: mnogo ima vrhunaca od 1100 do 1500 m; još izrazitije nego u drugim dijelovima Gorskog kotara ističe se tu ulančeno gorje dinarskog smjera pružanja sjeverozapad-jugoistok; u tom su smjeru izdužena gorska bila i udoline, ali nema većih zaravni ni otvorenijih pejzaža, što smanjuje prometnost kraja“. Због овога и других географских одлика, и „zbog velikih visina i krševitosti Drežnički kraj je slabije pristupačan i izoliran“. Зато се у том делу Велика Капела назива и Глувом Капелом (Pavić 1981, 23). „Preovladavajuća goranska značajka tu je visokogorski šumom dobro obrastao krški blok (Gluha Kapela), u kojem su mala izolirana krška proširenja, što je bitna razlika prema Lici, s većim poljima u kršu i većim goletima; i povijest i suvremeni gospodarski život Like je mnogo bujniji. U Drežničkom kraju stanovnici najradije kažu da su Gorani, pa i kuće izgledaju goranski“ (Pavić 1981, 9). Добра страна овог рада је што је у сажетом облику указао на историјске, географске, друштвене и културне разлике између Горског Котара и Лике и што је указао на географску и културну везаност Дрежничког краја за Горски Котар. Оно према чему треба бити опрезан јесте изједначавање Дрежничког краја и Великокапелског краја. Иако дрежничка област припада Великокапелском крају, она је знатно мања од њега. Велика Капела захвата много шире подручје од дрежничке области, а пружа се правцем северозапад–југоисток, некако од Старог Лаза и Мркопља, преко Јасенка и Дрежнице, до Језерана и Модруша, где се на 887 м надморске висине налази превој који је дели од Мале Капеле, која ту почиње и одатле се истим правцем пружа према Лици. У том погледу је за Дрежнички крај прецизнији термин „*Глува Капела*“.

Порекло и развој становништва Дрежнице

Познато је да се прва група српског становништва 1600. године населила у Гомирје, које се тада налазило у Војној крајини.² Радови неких старијих аутора

2. Војну крајину је створила Хабсбуршка монархија у XVI веку да би одбранила своје границе од Турака, а значајно ју је проширила и на другачији начин уредила крајем XVII века и у XVIII веку. Њено стварање је започето 1530. године насељавањем Срба у околину Жумберка, у Унутрашњој Аустрији, а на њен каснији развој је пресудно утицало насељавање

су нас доскоро држали у уверењу да се део поменутог српског становништва, које је населило Гомирје, одатле населио у Дрежницу пре 400 година. Према њима, Дрежница је у три наврата насељавана српским становништвом: 1612. године из Гомирја, 1632. године из Цазинске Крајине, од манастира Гомеле, и 1764. године из насеља која су се налазила на Каролинској цести: Смрчеве Пољане, Равне Горе, Старог Лаза, Мркопља и Врбовског (Грбић [1891] 1990, 34, 41, 42, 50). Према новијим истраживањима, први Срби насељени су у огулинско-гомирску област у лето 1600. године, из турске Лике и Крбаве. Насељено је 325 људи, од тога 127 под оружјем. Они су створили насеља у Гомирју, Врбовском и Моравицама, а потом, постепено се ширећи, и у Равној Гори, Мркопљу, Туку, Јасенку и Дрежници. Гомирска српска заједница је на прелазу из XVII у XVIII век, по територији и по броју становника, била једна од „највећих крајишких општина у Карловачком генералату“. Имала је 121 кућу и 1.417 становника. У то време су у Гомирју, Врбовском, Српским Моравицама, Мркопљу, Равној Гори, Туку, Кракару и Дрежници живеље српске породице са следећим презименима: „Бајовић, Боснић (2 породице), Буњенковић (2), Буњевац (2), Вуиновић (5), Вукшић (3), Вукелић (3), Вучинић (9), Докмановић (3), Ивошевић (4), Јакшић (9), Косановић, Ковачевић, Лукић, Мамула (6), Маравић (6), Марковић, Миљановић, Мрвош (3), Мусулин (3), Никић (3), Павловић, Петричић (2), Петровић (5), Радошевић, Радоичић, Радуловић (4), Раиновић (3), Ранић (3), Стјепановић (4), Таталовић (6), Торнић, Трбуховић (13), Хајдиновић (6) и Царевић (2). У прве две деценије XVIII века доселили су се још Комленићи, Матићи и Мишљеновићи у Српске Моравице – Мишљеновићи, Смолановићи и Стојановићи у Гомирје, а Гвозденовићи, Томићи (3), и Зрнићи (3) у Дрежницу“ (Дабић 2000, 75 – 76). Осим 1600. године, гомирско-огулинска област је насељавана српским становништвом и 1605, 1609, 1611, 1639, 1641, 1655, 1686. и 1705. године. Оно је у XVII веку утемељило 29 насеља: Гомирје, Српске Моравице, Врбовско, Мркопаљ, Равну Гору, Јасенак, Кракар, Дрежницу, Тројврх, Оток, Вајин Врх, Царево Поље, Доње Дубраве, Горње Дубраве, Попово Село, Поникве, Муњаву, Витуњ, Хрељин, Кунић, Плашко, Потхум, Међедак, Јању Гору, Латин, Беговац, Блата, Тржић и Јасеницу (Дабић 2000, 77 – 83). Од малопре поменутих презимена српске гомирске заједнице, за три је речено да су насељена у Дрежницу: Гвозденовић, Томић и Зрнић. Познато је да се презиме Гвозденовић није одржало у Дрежници. Осим тога, познато је да је у Дрежницу насељено још осам од поменутих презимена. То су следећа презимена: Боснић, Вукелић, Ивошевић, Косановић, Маравић, Радоичић (Радојчић), Радуловић и Таталовић. Под претпоставком да су сва она већ била присутна у Дрежници на

Срба крајем XVI и у XVII веку у пограничне делове краљевина Хрватске и Славоније, који су тада били пусти. „Тада су створени Карловачки (Хрватска и Приморска крајина) и Вараждински генералат (Славонска крајина), који су до краја Бечког рата (1683-1699), када су Турци потиснути из средње Европе, представљали *antemurale christianitatis*, пошто су спречавали турске провале у *остатке остатака* краљевина Хрватске и Славоније и у Унутрашњу Аустрију“ (Дабић 2000, 3).

прелазу из XVII у XVIII век, недостају још четири презимена за која знамо да су насељена у Дрежници. То су српска презимена: Батинић, Боца, Трбовић и Ћупурдија (Упоредити: Магавић 1982, 14). За једног појединца са презименом Боца се зна да се у XIX веку населио из Кунића у Брезно у Дрежници (Магавић 1982, 31). Пред Други светски рат су у Брезном живеље четири породице са презименом Боца, од којих је највећа имала 16 чланова.³ Презимена Батинић и Ћупурдија помињу се у попису Лике и Крбаве 1712. године (Kaser, Grandits i Gruber 2003, 55, 56, 86, 90, 120, 271, 272). Презиме Батинић, као и Боца, спада у бројно најмање заступљена презимена у Дрежници. Батинићи су живеље у селу Вукелићи, и пред Други светски рат је у две куће живеље три породице Батинића.⁴ Презимена Трбовић и Ћупурдија су, према властитим сазнањима, пред Други светски рат била презимена средње величине у Дрежници. Појединци са презименом Трбовић живеље су у Трбовићима и Кракару (засеоци Којићи и Ковачи, Секулићи и Ћошани), а са презименом Ћупурдија – у Кракару (заселак Ћупићи), где их је било 10 кућа, и на Палицама, где их је било 4 куће, што значи, с обзиром на то да је просечна породица имала око 7 чланова, да их је укупно било око 100 душа.⁵

Према попису који је 1768. године спроведен у Карловачком генералату и у Банији, Дрежница је имала 62 куће. У целој Огулинској регименти, којој је Дрежница припадала, било је тада 1.173 куће и 15.281 душа (Грбић [1891] 1990, 98, 100). По томе се може закључити да је у сваком домаћинству просечно живеље 13,02 члана. На основу тога произилази и да је Дрежница имала 807,69 становника. Тридесетак година касније, 1800. године, по званичном попису „броја кућа и народа“, који је обухватио девет протопрезвитерата, слободне градове Карловац, Ријеку и Трст, и окруже манастира Гомирје, коме је Дрежница припадала, Дрежница је имала 82 куће са 1.599 душа, а 1880. године – 204 куће са 3.679 душа (Грбић [1891] 153 –158). На основу ових података се види да је Дрежница у периоду од 1768. до 1800. године нарасла за 20 нових кућа, и да се, уколико је веровати да је 1768. године свако домаћинство просечно имало 13,02 члана, број становника удвостручио до 1800. године, те да је тада у свакој кући просечно живеље 19,5 чланова. Исто тако, види се да је у периоду од 1800. до 1880. године Дрежница порасла за 122 куће и 2.080 душа, што значи да је свака кућа 1880. године у просеку имала 18,03 чланова.

Према првом попису становништва, спроведеном у новој југословенској држави 31. јануара 1921. године, општина Дрежница је имала 4.673 становника, од чега, у верском погледу, 4.615 православца и 58 римокатолика, а у погледу

3. Према једном од некадашњих житеља Брезног – Боца Ћуре Николи, који живи у Бајмоку. Разговор вођен 7. јуна 2013. године у Бајмоку.

4. Према саговорницима: Батинић Николе Миле и Боца Ћуре Никола. Разговори вођени 7. јуна 2013. године у Бајмоку.

5. Саговорници из Бајмока: Ћупурдија Дмитар (1925 – 2006) и Ћупурдија Милица, девојачко Ивошевић, (1927 –). У току насељавања у Бајмок 1945/46. године, колониистичка породица је у просеку имала 5,68 чланова (Ћупурдија 2010, 243).

матерњег језика – 4.667 Срба или Хрвата, 3 Словенца, 2 Чехословака и 1 Талијана.⁶ Десет година касније, по попису спроведеном 31. марта 1931. године, општина Дрежница је имала 689 кућа, 720 домаћинстава и 4.824 становника, од чега 2.393 припадника мушког пола и 2.431 припадница женског пола.⁷ У верском погледу је било 4.717 православних и 107 римокатолика.⁸ Резултати пописа према матерњем језику објављени су тек 1945. године, али од њих није било неке велике користи, јер су сви становници Дрежнице, њих 4.824, сврстани у једну језичку категорију – српски, хрватски, словеначки, македонски језик.⁹ Пред рат, 1941. године, Дрежница је имала око 6.000 људи.¹⁰ На основу ових података видимо да је раст броја становника мањи у двадесетим него у тридесетим годинама. На то су утицале ратне неприлике, болести и стална иселавања становништва. Исељавања су започела крајем XIX и почетком XX века, када се више Дрежничара одселило у Сједињене Америчке Државе. У периоду између два светска рата насељавали су се у разне крајеве Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, тј. Краљевине Југославије (Славонију, Банат, на Косово и Метохију, у Овче Поље и у друга места), у Сједињене Америчке Државе, Белгију, Француску, и у друге земље. У том периоду из Дрежнице се иселило (као солунски добровољци или по другој основи), према једнима – 260 породица са око 1.500 чланова (Ivošević i Sobolevski 1982, 51 – 52), а према другима – око 260 породица и око 250 појединаца, односно, пошто су домаћинства у просеку имала око 7 чланова – око 2.000 лица (Tomić Bojanov 1982, 623). То значи да би Дрежница, да се ови људи нису одселили и не рачунајући прираштај становништва, пред рат, 1941. године имала око 8.000 људи, ако не и више. Она је у то доба, са 176,27 км², била највећа општина у Огулинском Котару. Имала је око 60 села и заселака, око 6.000 људи, једну цркву, подигнуту 1842. године, и посвећену Рођењу Пресвете Богородице – Малој Госпојини, пет школа: у Центру, Кракару, Брезном, Томићима и Николићима (Упоредити: Maravić 1982, 11 – 13, 38 – 40), и 15 гробаља.¹¹ То је слика Дрежнице у напону њене снаге, у време када она има највећи број људи и насеља, слика становништва које је готово у потпуности српско и које се стално иселава, и насеља чије је просторно ширење достигло свој зенит. То је слика Дрежнице пуне живота, људи од којих се многи

6. *Дефинитивни резултати пописа становништва од 31 јануара 1921 год*, 1932, 272, 273.

7. *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine*, 1937, 90.

8. *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine*, 1938, 90.

9. *Demografska statistika, Stanovništvo po veroispovesti i maternjem jeziku po popisu od 31-III-1931 god*, 1945, 16.

10. Према Statističkom izveštaju općine Karlovac, Дрежница је 1938. године имала 5.905 душа. На основу тога се може претпоставити да је пред рат, 1941. године, имала око 6.000 душа, ако не и више. Упоредити: Žuvela 1972, 271.

11. По једно гробље налази се у Понорцу, Дебелом Лугу, Радојчићима, Јагетићима, Трбовићима, Томићима, Вукелићима, Центру (под Матушом) и Зрнићима, а по два у Брезном, Кракару (са обе стране потока) и Радловићима (старо и ново гробље); према теренским истраживањима која смо са фотографом Шимоном Веребом из Бајмока провели у селима Дрежнице у лето 1988. године.

виде последњи пут, пред рат, страдања и нове сеобе. Ту слику Дрежнице понели су њени становници у својим душама у време када су се насељавали у Бајмок.

Пресељавање становништва из Дрежнице у Бајмок

Као што смо већ поменули, други важан моменат који треба осветлити јесте пресељавање становништва из Дрежнице и околних места у Бачку. У тек створеној Демократској Федеративној Југославији, на основу Закона о аграрној реформи и колонизацији, који је донет 23. августа 1945. године, Горски Котар је одређен да насели северну Бачку. Тако су многи становници Дрежнице, Јасенка, Дубрава, околине Огулина, околине Врбовског и Гомирја колонизовани у Бајмок. Они су на пут кренули 16, а стигли 20. новембра 1945. године. Око месец дана касније њима се придружио још један транспорт колониста, који је кренуо 14, а стигао 17. децембра 1945. године. Напокон је 15. марта 1946. године доспео још један мањи транспорт. У више од сто вагона, колико је тада приспело у Бајмок, дошло је 358 породица са 2.034 душе, од чега из Дрежнице 300 породица са око 1.700 душа. Они су са собом понели оно што им је било најпотребније за живот у новој средини (Ћупурдија 2010, 19 – 21, 241). Били су то дани и месеци сеоба. Народ је у сеобама пренео и начин живота и рада из старог краја, који се често морао прилагођавати новој средини и новом друштву. Пренео је своју породичну и сродничку организацију, одређени ниво технолошког развитка везаног за обраду земље и гајење стоке, домаћу радиност и сечу и обраду дрвета, обављање послова мобом, начин рада и дружење на прелима, висок степен помагања и солидарности са људима у невољи,¹² обичајни систем у коме предњаче *бабине*, *вијенци* и *саране*, прославу Божића, Ускрса и кућних слава (Св. Ѓјатија, Св. Јован, Св. Ђурађ, Св. Никола), и још много тога. По природи ствари, усвојио је и неке новине којих није било у старом крају, као што је, рецимо, гајење винове лозе и другог воћа на песку, у Горњем Таванкуту. У старом крају су путовали у Приморје да би продали *гра*, купус, *крумљер* и дрва, а купили вино, со, смокве,

12. Још крајем педесетих и почетком шездесетих година прошлога века, међу Дрежничарима у Бајмоку, када многи од њих још нису били у радном односу и нису имали готов динар, владала је следећа пракса. Када појединца и његову породицу задеси нека невоља од чијег решења зависи њихова егзистенција, када угине во, крава, коњ, деси се неко оштећење куће и слично, човек који је у невољи, са још једним човеком – комшијом, пријатељем или рођаком, упрегне коње и запрежним колима обилази дрежничке куће у насељу. У свакој кући затражи једну, две или више корпи кукуруза у клипу, колико ко може дати. Човек који је оштећен потом прода кукуруз и за добијене паре намири штету коју има. Ова се пракса може посматрати на три нивоа. На првом, личном нивоу – лице које је оштећено надокнадило је своју штету. На другом, социјалном нивоу – реаговали су припадници заједнице, села, Дрежничари. Заједница је спремна да заштити сваког појединца који се нађе у невољи, јер се то сутра може догодити неком другом, у крајњој линији – сваком од њих. На тај начин сви припадници заједнице се одржавају у стању да могу, колико-толико, нормално живети и бити од користи себи, својој породици и локалној заједници. Тако се одржава социјална равнотежа у заједници. На трећем и најопштијем – филозофском нивоу, ова пракса отвара питање добра у човеку, његове спремности да даје и да помаже другима.

рибу, поготово бакалар за Божић и друге потрепштине, а у новом крају су, све до средине седамдесетих година XX века, обрађивали винограде у Горњем Таванкуту и производило вино у Бајмоку за властите потребе. Винову лозу данас углавном гаје у оквиру својих окућница у Бајмоку и околини, на земљи црници. Исконски, вишевековни занат Дрежничара – сеча, обрада и киријање дрвета и дрвене грађе, још једно се време одржавао у новом крају, одакле се путовало у многе друге крајеве земље где су се њиме бавили, да би постепено замро.¹³ Данас Дрежничаре у Бајмоку на дрво из њиховог старог краја подсећају *љешници*, *јеле* и *смокве* у двориштима њихових кућа, прва награда на томболи *Кракарске вечери*, кубик дрва, и скулптуре од дрвета које истрајно *ћеља* један од њих, Никола Р. Ивошевић – Нина Бикић.

Када је реч о значајним датумима из живота Дрежничара у новој средини, треба поменути да се ове године навршило 40 година од одржавања првог кракарског прела – *Кракарске вечере*, односно *Кракарске вечери*.¹⁴ У периоду од 1972. до 2012. године оно се одржавало у ресторанима: „Клуб“, „Полет“, „Задруга“, „Корзо“, „Стадион“, КПД „Јединство-Egyseg“ и „Вожд“. Све до организовања првог *Дрежничког прела* то је био једини већи, званични и уобичајени скуп једног дела Дрежничара у Бајмоку.¹⁵ Установљавање кракарског прела на свој начин сведочи да су прела која су се одржавала у дрежничким кућама у Бајмоку полако замирала крајем шездесетих и почетком седамдесетих година прошлог века и да се јавила потреба за њиховом новом организацијом. Таква потреба је постојала и када је у питању свеопште дрежничко прело, о

13. О сечи, обради и киријању дрвета и дрвене грађе, и о тишлерском и коларском умећу Дрежничара могла би се написати посебна студија. Као једна мала илустрација њиховог односа према овом занату могу да послуже следеће речи: „Za vrijeme Austro-ugarske Drežničani su odlazili na šumske radove u Bosnu i u Mađarsku. Nekada su u Americi najpoznatiji šumski radnici bili doseljenici iz Švedske. Kad su tamo stigli Drežničani, oni su skoro dvostruko nadmašili švedske radne norme i zato su ih Švedani zamrzili. Jasno, radili su 12 do 14 sati dnevno. Ovo su pričali naši iseljenici koji su dugo godina živjeli u Americi“ (Maravić 1982, 36).

14. Претходно је речено да је Кракар насељен и формиран у XVII веку. Познато је да су у то време војне власти понекад биле у ситуацији да одустану од насељавања неких делова крајишке територије, јер су сматрале да би култивисање земљишта трајало неколико година и да би досељенике за то време требало помагати храном, нарочито житарицама: „Тако се, на пример, 1658. године одустало од насељавања Кракара у гомирском атару, па је он насељен неколико деценија касније, постепеним ширењем српских досељеника из Гомирја, Моравица и Врбовског“ (Дабић 2000, 144). Иначе, засада први познати помен Кракара потиче из 1486. године, када је припадао модрушком властелинству. Из тог времена постоји и један штурпи опис Кракара: „Krakar, priedjel sa više kuća u kotlinah duboko u gori prema Bijeloj lasici i Bituraju više Drežnice... Sela, što su navedena pod Krakarom, raztresena su bila po dolinah i oplazih gorja iza Velike Kapele oko Drežnice, Jasenka i Potoka“ (Lopašić 1997, 69 – 72).

15. Овде не рачунамо неколико пригодних прослава одржаних поводом 55, 60. и 65. годишњице колонизације из Дрежнице и других места Горског Котара у Бајмоку. Преглед одржавања *Кракарске вечере* и *Кракарске вечери* дат је на основу властите хронике. Саговорници: Ивошевић Владимир, Ивошевић Ј. Гојко, Ивошевић М. Гојко-Роговић, Ивошевић Г. Горан, Косановић Момир, Маравић Р. Недељко, Радојчић Дмитар, Трбовић Ђ. Миле, Ћупурдија Симо.

чему су поједини Дрежничари водили разговоре још крајем осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог века, али оно није одмах узело маха, јер га је у извесној мери замењивало кракарско прело. Напокон је на *Кракарској вечери*, одржаној 6. марта 1999. године, у ресторану „Полет“, састављен и саопштен иницијални организациони одбор за одржавање прве дрежничке вечери (Ћупурдија 2000, 58, 67)¹⁶, али је напад НАТО снага на Југославију који је ускоро уследио, те последице које је он произвео, као што видимо, за дужи низ година одложио реализацију ове идеје.

О идентитету Дрежничког прела

Дрежничким прелом обележено је 67 година од колонизације становништва из Дрежнице и околних места у Бајмок. Истовремено са њим је, како то предвиђају правила о раду Матице дрежничке, која је организовала Прело, обележен и дан свих дрежничких сеоба, почев од момента кад је српско становништво почело 1600. године и касније насељавати огулинско-гомирску област и Дрежнички крај.¹⁷ Прело садржи елементе националног, регионалног и културног идентитета, указује на припадност српском народу и православној вери, на живот на граници Горског Котара и Лике, и песме и кола тога краја. Сви ти елементи идентитета су мање или више видљиви. Њих можемо означити као објективне показатеље идентитета. Али неки елементи идентитета су упитни и нису видљиви на Прелу, мада су присутни у свести његових учесника. Ради се о ставовима Дрежничара о регионалној припадности Дрежничког краја. Према једнима, Дрежнички крај је историјски, географски, културно и административно везан за Горски Котар. Зато су се становници Дрежнице у периоду између два светска рата држали као Горани. Као такви су и насељени у Бајмок. Ово становиште заступају неки најстарији Дрежничари, а и нормативна акта, која

16. Колико се сећамо, у саставу овог одбора су, поред осталих, били Батинић Миле, Радловић Миле Палентар и Ћупурдија Бранко.

17. У свести појединих, рекли бисмо, обавештенијих Дрежничара на основу неких језичких црта (тзв. меко *ш*, одуство гласова *х* и *ф* и других елемената културе) увредило се мишљење да њихови преци потичу старином из Црне Горе и Херцеговине. У прилог томе иду истраживања миграција Марија Петрића, који истиче да је почетак турске инвазије на Балкан обележен померањем становништва према западним крајевима, у Србију, преко Саве, и дубоко у Босну. На основу топономастичких, патронимичких и других показатеља, он је показао да су постојала два правца кретања сточарског, старобалканског, тзв. влашког и српског становништва из Црне Горе: један је ишао преко источних и централних делова Босне, одакле се проширио по западној и северозападној Босни, а други је ишао преко Херцеговине и Далмације, да би у Босну ушао са југозапада (Petrić 1963, 7). Ова насељавања српског становништва из црногорских и источнохерцеговачких крајева, преко Херцеговине и Далмације до западне Босне, наставила су се и у XV и XVI веку, са даљим турским надирањем. „Sudbina jednog dijela ovog stanovništva koje je prebjeglo u Hrvatsku i Ugarsku odvijala se od tada u okviru austrijske kolonizacije i strateške politike, pandanu turske kolonizacije graničnih područja. Na taj način, i s jedne i s druge strane tzv. Vojne granice, frontirano je stanovništvo uglavnom istog etničkog sastava i porijekla“ (Petrić 1963, 8).

су регулисала колонизацију Дрежничара у Бајмок, говоре томе у прилог. Према другима, који су најмалобројнији, Дрежница је посебан и самодовољан крај, који не припада никоме. Људи из овог краја су Дрежничари. Према трећима, међу које спадају неки старији појединци и млађи нараштаји, рођени углавном у Бајмоку, Дрежница припада Лици. Они себе сматрају Личанима. Овакво схватање се углавном показало као последица дисконтинуитета између схватања старије и млађе генерације, родитеља и деце, као последица рата и, посебно, пресељавања и живота у новој средини, што је пореметило многе дотадашње вредности, те, изгледа, као последица схватања затеченог српског, буњевачког, хрватског и мађарског становништва о регионалном идентитету колониста из Дрежнице и околине. Овај процес најбоље илуструје став појединих старијих Дрежничара у Бајмоку, који сматрају да су у старом крају били Горани, а да су у новом крају – Личани. (*Тамо смо били Горани, ође смо Личани*). Овде се отвара једно питање за будућа шира истраживања ове проблематике. Питање је због чега се Дрежничари идентификују и са Ликом, упркос чињеници да Дрежница не припада Лици и да се географски, историјски и културно разликује од ње. Притом треба имати у виду и једну објективну чињеницу, која може да делује отежавајуће када треба заузети став о властитој регионалној припадности, а то је живот на граници, која притом није видљива и званична, као, на пример, државна граница, јер се најјугозападнија дрежничка села – Николићи, Папежи и, посебно, Радловићи, надовезују на најсевероисточнија личка села – на Шкалић и Горњи брињски крај, о чему има доста трагова у фолклорној грађи из Дрежнице.

Закључак

Први разговори о потреби одржавања *Дрежничког прела* вођени су у Бајмоку крајем осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог века, а први организациони одбор за одржавање првог *Дрежничког прела* изабран је на *Кракарској вечери*, одржаној 6. марта 1999. године у ресторану „Поле“, али оно није реализовано због рата који је ускоро избио, да би прво *Дрежничко прело* било одржано 17. новембра 2012. године, у просторијама КПД „Јединство-Egyseg“. Прело је одржано поводом 67. годишњице колонизације становништва из Дрежнице и околних места у Бајмок, а са њим је обележен и дан свих дрежничких сеоба, почев од момента када се српско становништво почело 1600. године и касније насељавати у Огулинско-гомирску област и Дрежнички крај. Прело садржи елементе националног, регионалног и културног идентита, указује на припадност српском народу и православној вери, на живот на граници Горског Котара и Лике, и песме и кола тога краја. Сви поменути елементи Прела су мање или више видљиви показатељи идентитета. Насупрот њима налазе се неки елементи идентитета који нису видљиви на Прелу, али су присутни у свести његових учесника. Ради се о регионалном идентитету, односно о ставовима Дрежничара о регионалној припадности Дрежничког краја. Према једнима, Дрежница припада Горском Котару. Они себе сматрају

Дрежничарима и Горанима. Према другима, Дрежница је посебна самостална област. Они себе сматрају Дрежничарима. Према трећима, Дрежница припада Лици. Они себе сматрају Дрежничарима и Личанима. Ово схватање је добило на интензитету са пресељавањем у Бајмок. Очигледно је, судећи према реченом, да овој проблематици треба посветити посебна, шира истраживања.

Извори и литература

Усмени извори

Саговорници из Бајмока: Батинић Н. Миле, Боца Ђ. Никола, Ивошевић Владимир, Ивошевић Л. Гојко, Ивошевић М. Гојко-Роговић, Ивошевић Г. Горан, Ивошевић Милица, девојачко Ћупурдија, Косановић Момир, Маравић Р. Недељко, Радојчић Дмитар, Трбовић Ђ. Миле, Ћупурдија Дмитар, Ћупурдија Љубица, Ћупурдија Симо.

Дефинитивни резултати пописа становништва од 31 јануара 1921 год. 1932.

Сарајево: Општа државна статистика Краљевине Југославије.

Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine, Knjiga I, Prisutno stanovništvo, broj kuća i domaćinstava. 1937. Београд: Општа државна статистика Краљевине Југославије.

Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine, Knjiga II, Prisutno stanovništvo po veroispovesti. 1938. Београд: Општа државна статистика Краљевине Југославије.

Demografska statistika, Stanovništvo po veroispovesti i maternjem jeziku po popisu od 31-III-1931 god, Hrvatska, Pregled po opštinama. 1945. Београд: Државни статистички уред Демократске Федеративне Југославије, Серија II, Свеска 5.

Литература

Годишњак *Матице дрежничке: часопис за науку, културу, књижевност и уметност*, 6: 138.

Грбић, Манојло. [1891] 1990. *Карловачко владичанство*. Прва књига: *Прилог к историји Српске православне цркве*. Топуско: „Сава Мркаљ“.

Дабић, С. Војин. 2000. *Војна Крајина: Карловачки генералат (1530 -1746)*. Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве.

Žuvela, Ivo, priр. 1972. *Ekonomsko-društveni razvoj Partizanske Drežnice*. Rijeka: Ekonomski institut.

Ivošević, Lako i Sobolevski Mihael. 1982. „Drežnica između dva svjetska rata“. U *Partizanska Drežnica*, Zbornik 12, ur. Đuro Zatezalo, 49-67. Karlovac: Historijski arhiv.

Kaser, Karl, Grandits Hannes i Gruber Siegfried. 2003. *Popis Like i Krbave 1712. godine. Obitelj, zemljišni posjed i etničnost u jugozapadnoj Hrvatskoj*. Zagreb:

- Srpsko kulturno društvo Prosvjeta.
- Lopašić, Radoslav. 1997. *Urbar modruški od god. 1486*. Ogulin: Ogranak Matice hrvatske.
- Maravić, Manojlo. 1982. „Iz prošlosti Drežnice do 1918. godine“. U *Partizanska Drežnica*, Zbornik 12, ur. Đuro Zatezalo, 11- 48. Karlovac: Historijski arhiv.
- Pavić, Radovan. 1981. „Zemljopisne značajke“. U *Gorski kotar*, ur. Alojz Crnić, 7-25. Delnice: Fond knjige „Gorski kotar“.
- Petrić, Mario. 1963. „O migracijama stanovništva u Bosni i Hercegovini“. *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, Etnologija, Nova serija, Sveska XVIII: 5 -16.
- Радека, Милан. 1975. *Горња крајина или Карловачко владичанство: Лика, Крбава, Гацка, Капелско, Кордун и Банија*. Загреб: Савез Удружења православних свештеника СР Хрватске.
- Томić Војанов, Никола. 1982. „Миграција народа Drežnice u vremenu od 1920 -1941. i njegovo učešće u NOR-u“. U *Partizanska Drežnica*, Zbornik 12, ur. Đuro Zatezalo, 623-654. Karlovac: Historijski arhiv.
- Ћупурдија, Бранко. 2000. „Кракарско вече `99“. *Луча*, 1/IX/17: 58-69.
- _____. 2010. *Породица колониста у Бајмоку 1945–1948*. Београд: Српски генеалошки центар.
- _____. (2012). *Дрежничке руке: народне рукотворине и алати Дрежничара*. Бајмок: Матица дрежничка.

Branko Ćupurdija

The Historical and Social Foundations of the First Drežnica Gathering

The paper deals with the first Drežnica gathering held on November 17th 2012 at KPD "Јединство-Егyseг" facilities in Bajmok, Bačka. The gathering was held on the 67th anniversary of the settling of the people from Drežnica and other places in Gorski kotar in Bajmok. The day of all Drežnica people migrations was celebrated on this occasion too, starting from the moment when the Serbian population began to inhabit the Ogulin-Gomir region and the Drežnica area in 1600 and later. The gathering has the elements of national, regional, and cultural identity. It also indicates the belonging to the Serbian people and Orthodox faith, the life on the borders of Gorski kotar and Lika, and the songs and dances from these parts. All the above mentioned elements of the gathering are more or less visible indicators of identity. In contrast to this, there are some elements of identity which cannot be seen at the gathering, but which are present in the participants' consciousness. It is actually a regional identity, that is, the

Key words:

gathering,
population,
identity,
Drežnica,
Gorski
kotar, Lika,
Bajmok.